

ОЦІНКА РІВНЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Аграрний сектор є важливою складовою частиною економіки України, від рівня розвитку якої залежить підвищення матеріального добробуту, якості життя населення та продовольча безпека держави. Одним із стратегічних факторів подальшого розвитку галузі, відродження сільських територій, забезпечення зайнятості та зростання доходів сільського населення виступає аграрне підприємництво. Особливо великі надії українське село покладає на формування і розвиток малого аграрного підприємництва, яке потребує незначних затрат на створення і функціонування.

Сектор малого аграрного підприємництва в економіці України формується сукупністю малих аграрних підприємств (юридичних осіб) та фізичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи (індивідуальні підприємці).

Дослідження статистичних даних щодо кількості суб'єктів малого підприємництва в аграрному секторі економіки за 2010-2015 рр. (рис.1) дозволило виявити наступну тенденцію: найменша їх кількість була у 2011 р., в подальшому спостерігається поступове зростання, і вже у 2015 р. їх кількість становила 76720 одиниць. При цьому кількість малих підприємств зменшилась, а фізичних осіб-підприємців збільшилась.

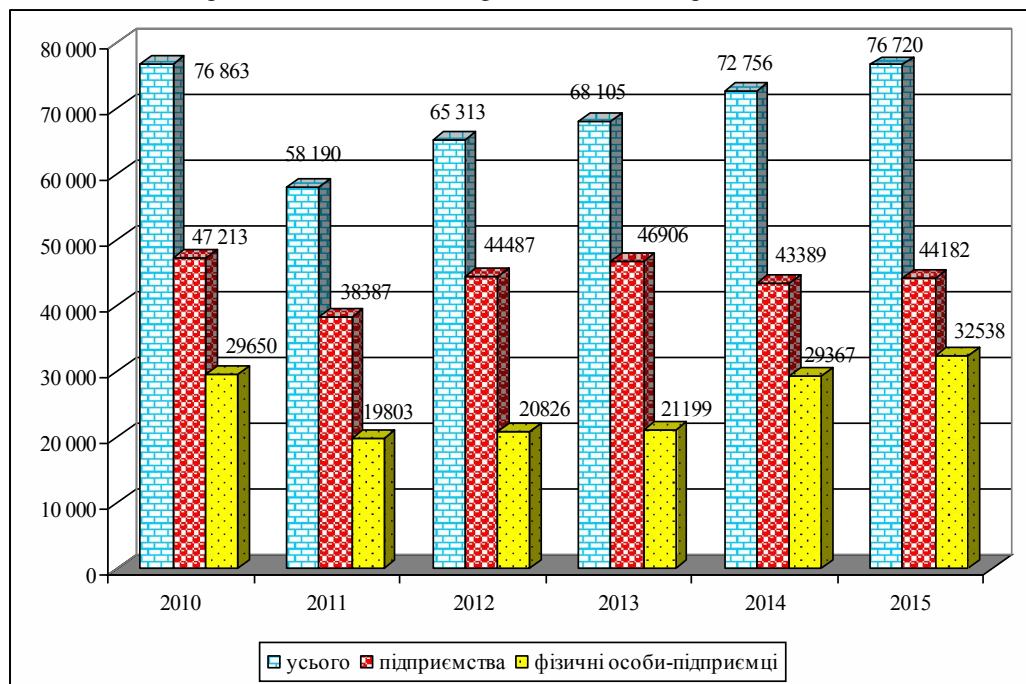

Рис. 1. Кількість суб'єктів малого аграрного підприємництва у 2010-2015рр. (одиниць)

Джерело: побудовано на основі даних [2]

В останні роки аграрний комплекс України відіграв стабілізуючу роль у розвитку національної економіки. При цьому значну питому вагу у виробництві сільськогосподарської продукції займали суб'єкти малого підприємництва, і зокрема малі підприємства. Динаміка обсягу реалізованої продукції (товарів та послуг) суб'єктів малого підприємництва за 2010-2015 рр. в аграрному секторі економіки свідчить про його зростання з 26,3 млрд дол. у 2010 р. до 127,5 млрд дол. у 2015 р. Особливо різке зростання спостерігалось у 2014-2015 рр., яке, на наш погляд, відбулось переважно за рахунок зростання цін і падіння курсу національної валюти. Найбільша частина продукції реалізується малими підприємствами (92,4%), і лише 7,6% – фізичними особами-підприємцями.

Якщо у 2000 році частка малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції в сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві становила 5,6 % [1], то в 2010 р. – вже 22,7%, а в 2015 р. цей показник зріс до 32,5%, або в 5,8 разів [2]. У 2000 р. малі сільськогосподарські підприємства реалізували продукції на 1,1 млрд грн [1], а в 2015 р. – 117,9 млрд грн, або в 107 разів більше [2].

Динаміка зайнятості суб'єктів малого підприємництва аграрного сектору є нестабільною, її зростання спостерігалось з 2011 р. до 2014 р., а зменшення – у 2015 р. Найбільший показник за досліджуваний період

спостерігався у 2014 році і складав 296,8 тис. осіб, натомість найменший показник – у 2011 році (233,4 тис. осіб) [2].

Щодо кількості найманих працівників суб'єктів малого підприємництва, чіткі тенденції не простежуються, спостерігаються коливання, але у 2015 р. даний показник значно скоротився до 187,7 тис. осіб з 234,9 тис. осіб у 2014 р. [2].

Та незважаючи на деякі погіршення окремих показників, частка суб'єктів малого аграрного підприємництва у 2015 р. становила 96,8% у загальній кількості сільськогосподарських суб'єктів господарювання, 38,6% – у загальній кількості зайнятих працівників сільськогосподарських суб'єктів господарювання, 32,3% – у загальній кількості найманих працівників сільськогосподарських суб'єктів господарювання, 34,3% – у загальній кількості реалізованої продукції сільськогосподарських суб'єктів господарювання. При цьому варто звернути увагу, що в цілому в економіці України частка обсягу реалізованої продукції суб'єктів малого підприємництва у загальному обсязі реалізованої продукції суб'єктів господарювання у 2015 р. становила лише 23,7% [2]. Із цього можна зробити висновок, що мале підприємництво в аграрному комплексі розвивалося значно швидшими темпами, ніж загалом у країні.

Розглянувши питому вагу основних показників розвитку малого аграрного підприємництва в загальних показниках розвитку малого підприємництва в Україні, зазначимо наступне. У 2015 р. частка кількості суб'єктів малого аграрного підприємництва становила 3,9% від кількості суб'єктів малого підприємництва в економіці України, малих аграрних підприємств – 13,5% від їх кількості в країні, фізичних осіб-підприємців – 2% від їх загальної кількості. При цьому питома вага обсягу реалізованої продукції суб'єктів малого аграрного підприємництва склала 9,7% від загального обсягу реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва в економіці України, внесок малих підприємств – 12,6%, фізичних осіб-підприємців – 2,5% в аналогічні показники по країні [2].

Аналіз сільськогосподарських підприємств України за розміром сільськогосподарських угідь за 2015 р. свідчить, що в Україні найбільша кількість сільськогосподарських підприємств (28,3%) і фермерських господарств (35,2%), які мають від 20 до 50 га сільськогосподарських угідь, що складає 2,3% і 9,9% від загальної кількості сільськогосподарських угідь відповідно, тобто це малі аграрні підприємства [3].

Значна частина малих аграрних підприємств спеціалізується на вирощуванні картоплі, овочів, зернових культур. Так, у 2015 р. кількість підприємств з площею до 50 га, що мали посівну площу картоплі та овоче-баштанних культур, становила 90,4% до загальної кількості (26,3% до загальної площі), кормових культур – 62% (5,7%), зернових та зернобобових культур – 54,4% (3,6%), технічних культур – 50,2% (4,3%) [3].

Дослідження капітальних інвестицій малих аграрних підприємств у матеріальні активи показало, що найбільшу частку складають активи у машини та обладнання, а найменшу – у землю. За 2015 рік кількість капітальних інвестицій активів у машини та обладнання складала 8685 млн грн, а кількість у землю – 18,7 млн грн [2].

Аналіз капітальних інвестицій малих аграрних підприємств у нематеріальні активи показує, що капітальні інвестиції в концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права стрімко впали за 2010-2015 роки, у 2010 р. цей показник складав 20,4 млн грн, а в 2015 році – 0,2 млн грн. Проте інвестиції у придбання програмного забезпечення, навпаки, зросли, у 2010 р. вони склали 0,7 млн грн, а у 2015 р. – 10 млн грн) [2].

Малі аграрні підприємства в цілому мають позитивне сальдо як до оподаткування, так і після оподаткування. Якщо у 2010 р. 65,8% із них були прибутковими, то у 2015 р. – вже 88,3% (до оподаткування) і 65,5% та 88,2% відповідно після оподаткування. Рівень рентабельності усієї діяльності малих аграрних підприємств зріс і у 2015 р. становив 32,4% при 11,2% у 2010 р. (2,2%), а операційної діяльності – 41,4% і 36,2% відповідно у 2015 р. (17,9% і 10,2% у 2010 р.) [2].

До числа найбільш характерних для сучасного малого аграрного підприємництва проблем, що перешкоджають його діяльності, варто віднести: фінансову скруту; нестабільність податкової політики; неплатоспроможність споживачів; недостатній попит на продукцію; дефіцит інформації про ринок та виробництво, значну заборгованість банківським та бюджетним установам, слабку державну підтримку, труднощі з прогнозуванням, вибором правильних векторів розвитку своєї справи, несумлінність великого бізнесу, нестабільність економічної ситуації в країні тощо.

Незважаючи на існування серйозних проблем, мале аграрне підприємництво поки що є важливим товаровиробником сільськогосподарської продукції в Україні. Проте його розвиток потребує суттєвої державної підтримки, спрямованої на вирішення організаційних, фінансових, інформаційних і законодавчих проблем.

Список використаних джерел:

1. Борецько В.І. Роль малого бізнесу в розвитку аграрного комплексу України / В.І.Борецько // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І.Д.Пасічник, О.І.Дем'янчук. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – Випуск 28. – С. 4-8.
2. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва. Статистичний збірник. 2015. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 485 с.
3. Сільське господарство України. Статистичний збірник. 2015. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 360 с.

Бібліографічний опис:

Середюк І.О. Оцінка рівня розвитку малого підприємництва в аграрній сфері / І.О.Середюк, С.М.Козловська, С.О.Полковниченко // Юність науки – 2017: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез доповідей Міжнародної студентської науково-практичної конференції (м. Чернігів, 26-27 квітня 2017 р.) / ЧНТУ. – Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2017. – С.66-68